

*Андрій СОВА*

## **ДІЯЛЬНІСТЬ ДМИТРА ГРИЦАЯ У ДОРОЖІВСЬКІЙ ФІЛІЇ ТОВАРИСТВА “ПРОСВІТА”**

**(30-ті рр. XX ст.)**

*Дмитро Грицай відомий як військовий референт крайової езекутиви ОУН західно-українських земель. У статті звернено увагу на його культурно-громадську діяльність, зокрема активну працю в читальні Товариства “Просвіта” у с. Дорожів Дрогобицького району Львівської області.*

*Ключові слова: Дмитро Грицай, Організація українських націоналістів, Дрогобицька філія “Просвіти”, читальня “Просвіти” в селі Дорожів.*

Упродовж останніх років в Україні зріс інтерес до історії національно-визвольної боротьби українського народу, зокрема багато науковців досліджують минуле Організації українських націоналістів та Української повстанської армії. Водночас вивченню окремих постатей, безпосередньо пов'язаних з національно-визвольною боротьбою на українських землях, приділяється значно менше уваги.

До знакових постатей української історії належить Дмитро Грицай (псевда – “Перебийніс”, “Палій”, “Бук”, “М. Д. Бученко”, “Дуб”, “Олег”, “Сірко” та ін.). Він народився у селянській родині 1 квітня 1907 р. у с. Дорожів (тепер с. Верхній Дорожів Дрогобицького району Львівської області)<sup>1</sup>. Вчився у Дрогобицькій гімназії, де долучився до громадсько-політичної та революційної діяльності, був активістом організації “Пласт” (з 1926 р.), Організації вищих клас українських гімназій. У 1928 р. став членом УВО, а в 1929 р. – ОУН.

У 20–30-х рр. був активним учасником громадського життя Галичини. Працював в організаціях “Сокіл”, “Просвіта”, академічному гуртку українських математиків, студентському гуртку “Рідної школи” імені П. Могили та ін. Закінчив школу підхорунжих польської армії, був слухачем Вищих військових курсів у Німеччині, студентом Львівського університету. З перервами в 1931–1939 рр. займав посаду військового референта крайової езекутиви ОУН західно-українських земель. Політв'язень польських тюрем (22 березня – 4 червня 1932 р., 10 жовтня – 18 листопада 1932 р.) і концентраційного табору в Березі Картузькій (липень 1934 – квітень 1936 р.; 1939 р.), де належав до підпільного проводу українців.

У 1939–1940 рр. командував відділом “Веркшутц” в Стараховіце, а з березня 1940 р. – повстанським штабом ОУН. Д. Грицай був учасником II Великого збору ОУН у Кракові, що відбувся 31 березня – 3 квітня 1941 р. У 1941–1942 та 1944–1945 рр. був військовим референтом Проводу ОУН. За часів німецької окупації за націоналістичну діяльність впродовж грудня 1942 р. – вересня 1943 р. Д. Грицай

відсидів в тюрмах гестапо, звідки був звільнений боївкою служби безпеки ОУН. У грудні 1943 р. призначений заступником шефа Головного військового штабу УПА, а з січня 1944 р. по грудень 1945 р. – шеф ГВШ УПА, майор УПА. Член Української Головної Визвольної Ради. У грудні 1945 р. затриманий чеськими прикордонниками при спробі перейти чесько-німецький кордон. 22 грудня 1945 р. загинув у празькій тюрмі. Посмертно підвищений до ступеня генерала УПА та нагороджений Золотим Хрестом Заслуги УПА<sup>2</sup>.

В українській історіографії про Дмитра Грицяя написано ще дуже мало<sup>3</sup>. Протягом останніх років окремі аспекти його біографії досліджували Григорій Дем'ян, В'ячеслав Гнатюк, автор цих рядків, висвітлюючи результати своїх досліджень у публікаціях<sup>4</sup>. Однак, незважаючи на появу цих публікацій, окремі моменти з життя та діяльності Д. Грицяя потребують глибшого вивчення та аналізу. Так, маловідомо про життя Д. Грицяя в міжвоєнні роки, про його участь у громадському житті Дорожева, Дрогобича, Самбора та Львова. У цій статті ми коротко зупинимося на важливому моменті з його біографії, а саме на діяльності в читальні товариства “Просвіта” у с. Дорожів.

Основним джерелом для наукових пошуків слугували архівні фонди Центрального державного історичного архіву України у Львові, зокрема фонд 348 (Товариство “Просвіта”, м. Львів). Чимало інформації почерпнуто зі спогадів сучасників.

У 20–30-х рр. ОУН широко використовувала для вишколу кадрів різноманітні просвітянські, кооперативні та спортивні організації. Членам ОУН рекомендувалося вступати у чинні спортивні гуртки при таких легальних українських товариствах, як “Сокіл”, “Луг”, “Просвіта” та ін., а також організовувати нові. У ці роки Дмитро Грицяй плідно працював в організації “Сокіл” у Самборі, Самбірському повіті та в рідному селі Дорожів. Як представник самбірської повітової організації “Сокіл” він спричинився до відновлення роботи сокільського товариства у рідному селі<sup>5</sup>. Зокрема, 13 липня 1930 р. з ініціативи Дмитра Грицяя у Дорожеві були скликані звичайні загальні збори Пожарно-руханкового товариства “Сокіл”<sup>6</sup>. Головував і виступав на них тодішній дорожівський священник о. Василь Шевчук, в майбутньому – капелан УПА о. “Кадило”<sup>7</sup>. Виступив на зборах і Д. Грицяй, коротко, але змістовно, він окреслив завдання та значення товариств “Сокіл” для українського народу. Він вважав, що ця організація “[...] окрім ратівничої акції, має ще велике значіння виховуюче. У тім Т[оварист]ві після него через всякого рода гурткові вправи призвичаюється учасників до послуху, котрого в нас українців немає, а як примір вказує на міжусобиці князів, даліше гетьманів, події з Визвольної війни і врешті на партійні гризні, які панують в сучасну хвилину. Під кінець своєї палкої промови ще раз підносить прелегент значіння карности і почуття обов'язку, та кінчить словами “хто хоче приказувати, мусить вміти слухати”<sup>8</sup>. Після палкої промови Д. Грицяя та виступу о. В. Шевчука усі присутні, 24 особи, записалися в члени товариства<sup>9</sup>. Крім того, Д. Грицяй розповів про посадові обов'язки старшини організації і навіть висловив свою думку щодо того, які люди надавалися б для тих чи інших посад в управі товариства. На завершення зборів було обрано керівний склад організації.

Дмитро Грицяй активно працював у рідному селі Дорожів у різних напрямках. Кожен його приїзд пожвавлював роботу в читальні “Просвіти”. У 2000 р. у віці 98 років Онуфрій Сенюх, колишній дорожівський дяк та багатолітній голова читальні

“Просвіти” у с. Дорожів Середній (назва частина села) згадував, що Д. Грицай був одним із його найактивніших помічників при організації читальні “Просвіти”, яка розпочала свою роботу 1931 р. Буваючи в селі, Д. Грицай ніколи не пропускав Служби Божої, співав у церковному хорі<sup>10</sup>. Наведені факти підтверджуються матеріалами ЦДІАУЛ. Так, документи читальні “Просвіти” с. Дорожів свідчать про активну громадську діяльність О. Сенюха. На загальних зборах “Просвіти” 26 червня 1932 р., 29 липня 1933 р., 12 березня 1937 р. його обирали головою читальні<sup>11</sup>, а 9 червня 1935 р. – господарем читальні<sup>12</sup>. У звіті читальні “Просвіти” с. Дорожів Середній за 1935 р. Онуфрій Сенюх, Василь Сенюх та Ілько Артимович названі серед “чесних, ідейних, поважних і метких людей”<sup>13</sup>. З такими людьми мав справу Д. Грицай.

Інший мешканець цього села Михайло Дяків запам’ятав Д. Грицай як виконавця головної ролі у виставі за п’єсою Івана Франка “Учитель”, поставленій драматичним гуртком при читальні “Просвіти”. М. Дяків згадував також, що Д. Грицай часто виступав перед односельцями в читальні. Ці спогади підтверджуються архівними матеріалами. Постановка п’єси “Учитель”, як зазначалося в одному із документів, “випала знаменито”. 22 грудня 1931 р. о 18 годині Дмитро Грицай урочисто відкрив свято на честь Івана Франка, виголосивши промову про значення “Просвіти”. Після цього всі співали українських патріотичних пісень, а далі дивилися виставу<sup>14</sup>.

У ЦДІАУЛ віднайдено документи за 1932 та 1933 рр., у яких йдеться про Д. Грицай. Перший з них – це звіт читальні “Просвіти” с. Дорожів за період від 1 липня 1931 р. до 30 червня 1932 р. У додатку до нього є список книжок, набутих читальнею за цей час. Усього було отримано в дар 19 книг, які коштували 89,55 злотих. Усі книги були опрацьовані, скаталогізовані і знаходилися у читальні. Впродовж року прочитано 686 книг. Найбільше читачів цікавили книги на історичну тематику. Дуже часто для бібліотеки купувалися не нові, а уживані книги<sup>15</sup>. В списку зазначено книгу Олекси Кузьми “Листопадові дні 1918 р.” (ціна 15 злотих), яку подарував Д. Грицай<sup>16</sup>. Книга розгортає перед читачами широку панораму перебігу Листопадового чину, творення Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР) і трижневих боїв за Львів. Талановитий журналіст, письменник, перекладач О. Кузьма (1875–1941) намагався з’ясувати причини поразки українців. Свою розповідь про ці події автор веде на тлі глобальних подій завершального етапу Першої світової війни, розпаду Австро-Угорщини і тодішніх дипломатичних торгів світових потуг за переділ світу й розподіл сфер впливу<sup>17</sup>. На той час книга мала великий вплив на свідомість пересічного українця, отже, не є дивним, що Д. Грицай привіз її до рідного села, як тільки вона побачила світ (1931 р.).

Інший документ, датований 19 листопада 1933 р., – це список інтелігенції с. Дорожів, складений секретарем читальні “Просвіти” Василем Щербакком. До переліку включені: о. Петро Подляшецький з дружиною, о. Нестор Кузьмич, професор Ортинський з родиною, професор Злупко з родиною, професор Ліда Коцівна, студент Остап Берегуляк, студент Сулимка Степан, вчителька Теодора Зарасківна, студент Іван Михальцевич, учень Андрій Бодник, семінаристка Неля Зарасківна, семінаристка Нуся Грицай, семінаристка Катруся Пецюх, Степан Лучків з родиною, а також студент філософії Дмитро Грицай<sup>18</sup>.

У мешканки с. Дорожів Г. Хомин збереглася фотографія жителів села, що “колядували на “Просвіту”. Датуються вона початком 30-х рр. Д. Грицай ходив разом з

колядниками, на фотографії він у студентському кашкеті – “мазепинці”<sup>19</sup>. В один голос згадували найстарші з мешканців с. Дорожів про те, що, приїжджаючи додому на канікули, Д. Грицай, займався не лише просвітницькою роботою; з ранку до вечора він працював у своєму господарстві – косив, возив сіно й збіжжя, годував худобу, не цурався будь-якої роботи<sup>20</sup>, що, відповідно, викликало у селян повагу до нього.

Отже, на початку 30-х рр. Дмитро Грицай, крім навчання у Львівському університеті, громадської роботи у Львові та Самборі, встиг багато зробити й для піднесення національно-культурного рівня своїх односельчан. Цьому сприяла активна робота у дорожівській “Просвіті”, де він виявив себе як вправний організатор багатьох заходів і добрий оратор. Завдяки громадській роботі Дмитро Грицай зумів набути значного досвіду, яким пізніше скористався, перебуваючи в лавах націоналістичного підпілля 30–40-х рр. ХХ ст. Сподіваємося, що ця сторінка його біографії належним чином буде відображена у довідкових виданнях.

#### ДОКУМЕНТИ

##### № 1<sup>21</sup>

#### **Інформація про проведені заходи читальнею “Просвіти” в с. Дорожів з 1 липня 1931 р. по 30 червня 1932 р. 5 листопада 1932 р.**

Програми свят!<sup>22</sup>

Дня 10.X.[1]932 р.<sup>23</sup> о. Михайло Терлецький отворив свято книжки в домівці місцевої читальні, де виголосив величавий реферат про значіне і єї поширення та перевів збірку на закупно книжок для місцевої Читальні, опісля відспівано “Ще не вмерла Україна” та закрито свято, а присутні розійшлись домів.

Дня 22.XII.[1]932 р.<sup>24</sup> о год[ині] 6-тій вечером отворив студент філософії Вп. Дмитро Грицай свято [вана] Франка, виголошуючи святочний реферат, та відспівано ряд українських пісень, а о год[ині] 8 вечер[ом] відіграно виставу “Учитель”, котра знаменито випала.

Дня 8 – XII – [1]932 р.<sup>25</sup> о. Петро Підляшецький відправив Службу Божу wraz з панахидою за померших членів “Просвіти”, опісля в читальни виголосив реферат [про] значіня і заслуги “Просвіти” та завзивано до добровільних даток на тую ж ціль і відспівано “Ще не вмерла Україна” на закінчення.

*ЦДДА України у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 2280. – Арк. 45. Чорнило. Мова українська. Оригінал. Рукопис.*

##### № 2<sup>26</sup>

#### **Список подарованих книжок читальні “Просвіта” с. Дорожів з 1 липня 1931 р. по 30 червня 1932 р. 5 листопада 1932 р.**

Спис новонабутих книжок

набуто.

[Масарик Т.] Світова революция, том I і II, ціна 22 зл[отих] [Євген Рудий, Самбір]  
Спомини Миколи Галагана, ч. I, II, IV [ціна] 12 зл[отих] [Євген Рудий, Самбір]

[Чайковський А.] Чорні рядки, [ціна] 4 [злотих] [Євген Рудий, Самбір]  
 [Галаган М.] З моїх споминів [ціна] 3 [злотих] [Євген Рудий, Самбір]  
 [Кузьма О.] Листопадові дні, [ціна] 15 [злотих], Дмитро Грицай студент  
 фільозоф[іі], Львів  
 Розбійник Кармелюк, ч. I, II, III і IV, [ціна] 18·50 [злотих], Євген Рудий, Самбір  
 Тайни успіхів в інтересах, [ціна] 5 [злотих], Євген Рудий [Самбір]  
 6 пр[имірників] Театральні підручники, [ціна] 10·05 [злотих], Паперовий Ба-  
 зар, Дрогобич  
 разом 89·55 зл[отих]

*ЦДДА України у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 2280. – Арк. 46. Чорнило. Мова українська. Оригінал. Рукопис.*

### № 3

#### Список інтелігенції с. Дорожів, складений секретарем читальні “Просвіта” Василем Щербаком 19 листопада 1933 р.

ad III

3) Інтелігенція українська, місцева.

Вс[есвятійший] От[ець] Петро Подляшецький з женою,

Вс[есвятійший] О[тець] сот[рудник] Кузьмич Нестор.

Професор Оргинський з родиною,

[Професор] Злупко з родиною,

[Професор] Коцівна Ліда,

Студент Берегуляк Остап,

[Студент] Степан Сулимка,

Учит[елька] Зарасківна Теодора,

Студен[т] Грицай Дмитро,

[Студент] Михальцевич Іван,

Ученик Бодник Андрей,

Семинаристка Зарасківна Неля,

[Семинаристка] Грицай Нуся,

[Семинаристка] Пецюх Катруся,

Офіціал Лучків Степан з родиною.

*ЦДДА України у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 2277. – Арк. 19. Чорнило. Мова українська. Оригінал. Рукопис.*

Andrii Sova. Activity of Dmytro Hrytsai in Dorozhiv branch of “Prosvita” society in the 1930s

*The article describes cultural and public activity of Dmytro Hrytsai – military adviser of the provincial executive of the OUN of the Western Ukrainian lands. It focuses on his active work in reading club of “Prosvita” society in Dorozhiv (Drohobych district, Lviv region).*

*Key words: Dmytro Hrytsai, Organization of Ukrainian Nationalists, Drohobych branch of “Prosvita”, reading club of “Prosvita” in Dorozhiv village.*

- <sup>1</sup> У наукових публікаціях місцем народження Дмитра Грицяя помилково названо Самбірський район Львівської області. Наприклад, див.: Дмитро Грицай // *Визначні постаті визвольної боротьби України (найновіша доба)*. – Стрий, 1992. – С. 39; *Содоль П.* Українська Повстанча Армія, 1943–1949. – Нью-Йорк, 1994. – С. 76; Дмитро Грицай // *Гривул Т., Мороз В., Муравський В., Окаринський В.* Матеріали до пластового мартирола / Передмова О. Сича. – Львів, 2003. – С. 34–35; *Колянчук О., Литвин М., Науменко К.* Генералітет українських визвольних змагань. Біографи генералів та адміралів українських військових формацій першої половини ХХ століття / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. – Львів, 1995. – С. 140; Грицай Дмитро // *Литвин М., Науменко К.* Збройні сили України першої половини ХХ ст. Генерали і адмірали / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. – Львів; Харків: “Видавництво Сага”, 2007. – С. 72; Грицай Дмитро // *Довідник з історії України / За ред. І. Підкови, Р. Шуста.* – Київ: Генеза, 1993. – Т. 1 (А–Й). – С. 157; Грицай Дмитро // *Довідник з історії України (А–Я): Посібник для загальноосвітніх навчальних закладів / За заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста.* 2-ге вид., доопр. і допов. – Київ: Генеза, 2001. – С. 179; Дмитро Грицай // *Пластуни у визвольних змаганнях.* – Нью-Йорк, 2002. – С. 11; Грицай Дмитро // *Енциклопедія українознавства. Словникова частина – доповнення / Головний редактор В. Кубійович.* – Львів, 2003. – Т. 11. – С. 288. Насправді село, в якому народився Д. Грицай, належало до Самбірського повіту, а за сучасним адміністративним поділом – до Дрогобицького району Львівської області. Див.: В. R. Dorożów // *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich.* – Warszawa: Nakładem Filipa, 1881. – Т. II. – С. 125; Львівська область. Адміністративно-територіальний поділ станом на 1 січня 2003 року / Матеріали підготував Ф. Алеїніков. – Львів: НВФ “Українські технології”, 2005. – Ч. 1. – С. 35; Львівська область. Адміністративно-територіальний поділ / Матеріали підготував Ф. Алеїніков. – Львів, 2005. – Ч. II. – С. 19–21, 112.
- <sup>2</sup> Галузевий державний архів Служби безпеки України. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 60. – Арк. 249, 282.
- <sup>3</sup> До 100-річчя від дня народження Дмитра Грицяя Дрогобицька міська централізована бібліотечна система та Центральна міська бібліотека імені В’ячеслава Чорновола видали інформаційний список літератури, до якого включено перелік книг, розділи з книг, газетні та журнальні публікації. Всього список налічує 25 позицій. Див.: Дмитро Грицай: До 100-річчя від дня народження: Інформаційний список літератури / Укладач О. Кивацька. – Дрогобич, 2007. – 4 с.; 30 грудня 2007 р., з нагоди відкриття пам’ятника Д. Грицяю у с. Верхній Дорожів, видано лише невеликий буклет. Див.: Дмитро Грицай. 1907–1945. Шеф Головного військового штабу Української повстанської армії. Генерал-хорунжий / Упорядкування о. Іван Яковка. – Б. м. [Львів], 2007. – 8 с.
- <sup>4</sup> *Дем’ян Г.* Повстанський генерал “Перебийніс” // *Шлях перемоги.* – 1997. – 5 червня. – Ч. 23 (2249). – С. 6–7; *Дем’ян Г.* Повстанський генерал “Перебийніс” // *Берегиня.* – 1997. – № 3–4. – С. 22–41; *Гнатюк В.* Из львівського періоду революційної діяльності Дмитра Грицяя (1929–1934 рр.) // *Дрогобицький краєзнавчий збірник.* – Дрогобич, 2000. – Вип. IV. – С. 243–252; *Гнатюк В.* Из львівського періоду революційної діяльності Дмитра Грицяя (1929–1934 рр.). Сторінки біографії // *Визвольний шлях.* – 2000. – Кн. 9. – С. 41–49; *Сова А.* Діяльність Дмитра Грицяя в організації Пласт // *Дрогобицький краєзнавчий збірник.* – Дрогобич, 2008. – Вип. Х–ХІІ. – С. 611–623; *Сова А.* Генерал УПА Дмитро Грицай – “Перебийніс”: матеріали до біографії // *Український націоналізм: історія та ідеї. Науковий збірник / За редакцією О. Багана.* – Дрогобич: Посвіт, 2009. – Вип. 1. – С. 120–132.
- <sup>5</sup> На той час Дмитро Грицай був членом організації “Пласт”, зокрема пластового куреня “Чорноморці”. Перебування пластунів одночасно у багатьох громадських організаціях було характерним для цього часу. Наприклад, Степан Бандера, будучи членом організації “Пласт”, у рідному селі Угринові Старому 1926 р. заснував театральний гурток та хор, 1927 р. – кооператив, 1928 р. – товариство “Луг”. Див.: *Бандера С.* Мої життєписні дані // *Бандера С.* Перспективи Української Революції: Друге репринтне видання. – Дрогобич, 1999. – С. 4; Центральний Державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДАУЛ). – Ф. 389. – Оп. 1. – Спр. 883. – Арк. 5–5 зв.; Спр. 887. – Арк. 1.
- <sup>6</sup> ЦДАУЛ. – Ф. 312. – Оп. 1. – Спр. 287. – Арк. 22.
- <sup>7</sup> о. Василь Шевчук навесні 1930 р. закінчив духовну семінарію у Перемишлі. Висвячений 30 березня цього ж року. Першу Службу Божу відслужив 6 квітня 1930 р. у церкві Святої Трійці

- у Дрогобичі. Після цього отримав парафію у с. Дорожів. Детальніше про нього див.: Капелан УПА о. Василь Шевчук – “Кадило”. – Дрогобич, 1998. – 76 с.
- <sup>8</sup> ЦДІАУЛ. – Ф. 312. – Оп. 1. – Спр. 287. – Арк. 22.
- <sup>9</sup> Там само. – Спр. 616. – Арк. 88.
- <sup>10</sup> *Гнатюк В.* Из львівського періоду революційної діяльності Дмитра Гриця... – С. 250.
- <sup>11</sup> ЦДІАУЛ. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 2279. – Арк. 3, 5, 6, 12 зв.
- <sup>12</sup> Там само. – Арк. 8.
- <sup>13</sup> Там само. – Арк. 9.
- <sup>14</sup> Там само. – Спр. 2280. – Арк. 45.
- <sup>15</sup> Там само. – Арк. 43.
- <sup>16</sup> Там само. – Арк. 46.
- <sup>17</sup> *Кузьма О.* Листопадові дні 1918. – Львів, 1931. – 448 с.; Третє видання книги побачило світ у 2003 р. Див.: *Кузьма О.* Листопадові дні. 1918 р. – Львів: НВФ “Українські технології”, 2003. – 536 с.
- <sup>18</sup> ЦДІАУЛ. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 2277. – Арк. 19; Варто зауважити, що збережений список української інтелігенції с. Дорожів прикладався до звіту читальні “Просвіта” за період 1 січня 1932 р. – 31 грудня 1933 р. Цікаво, що бланк для звіту, порівняно з попереднім, було змінено. Порівнюючи їх, можна дійти висновку, що попередній бланк для звіту за 1931–1932 рр. заповнювався на 3 аркушах (6 сторінках) і був виготовлений у друкарні оо. Василян у Жовкві, а за 1933 р. та подальші роки – на 2 аркушах (4 сторінках) з друкарні “Діла” у Львові. Відповідно, пізніші звіти були дещо спрощені, скорочені та змінені. Зокрема, з’явився третій пункт, у якому зазначалося: “На особній картці списати всю місцеву українську інтелігенцію разом з членами її родини” Див.: ЦДІАУЛ. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 2277. – Арк. 15–20 зв.
- <sup>19</sup> *Гнатюк В.* Из львівського періоду революційної діяльності Дмитра Гриця... – С. 250.
- <sup>20</sup> *Волощак В.* (1919 р. н.) То роботяга! Спогади; *Волощак Я.* (1927 р. н.) Працьовитий чоловік. Спогади. Записав Григорій Дем’ян 30 квітня 1997 р. у с. Верхній Дорожів Дрогобицького р-ну Львівської обл. Зберігаються в архіві Г. Дем’яна. Опубліковані: *Дем’ян Г.* Повстанський генерал “Перебийніс” // Шлях перемоги. – 1997. – 5 червня. – Ч. 23 (2249). – С. 7
- <sup>21</sup> Документ склав секретар читальні “Просвіта” у с. Дорожів Іван Лучків. На той час йому було 35 років. Див. ЦДІАУЛ. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 2280. – Арк. 42, 45.
- <sup>22</sup> У документі два слова підкреслені.
- <sup>23</sup> У документі помилка. Має бути 1931 р.
- <sup>24</sup> У документі помилка. Має бути 1931 р.
- <sup>25</sup> У документі помилка. Має бути 1931 р.
- <sup>26</sup> Документ склав секретар читальні “Просвіта” у с. Дорожів Іван Лучків.